NINO SALVANESCHI

BREVIER VAN HET GELUK

VERTALING UIT HET ITALIAANSCH VAN
MARY ROBBERS EN
EMMA BEER-LONGO

UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ „ELSEVIER"
AMSTERDAM 1929

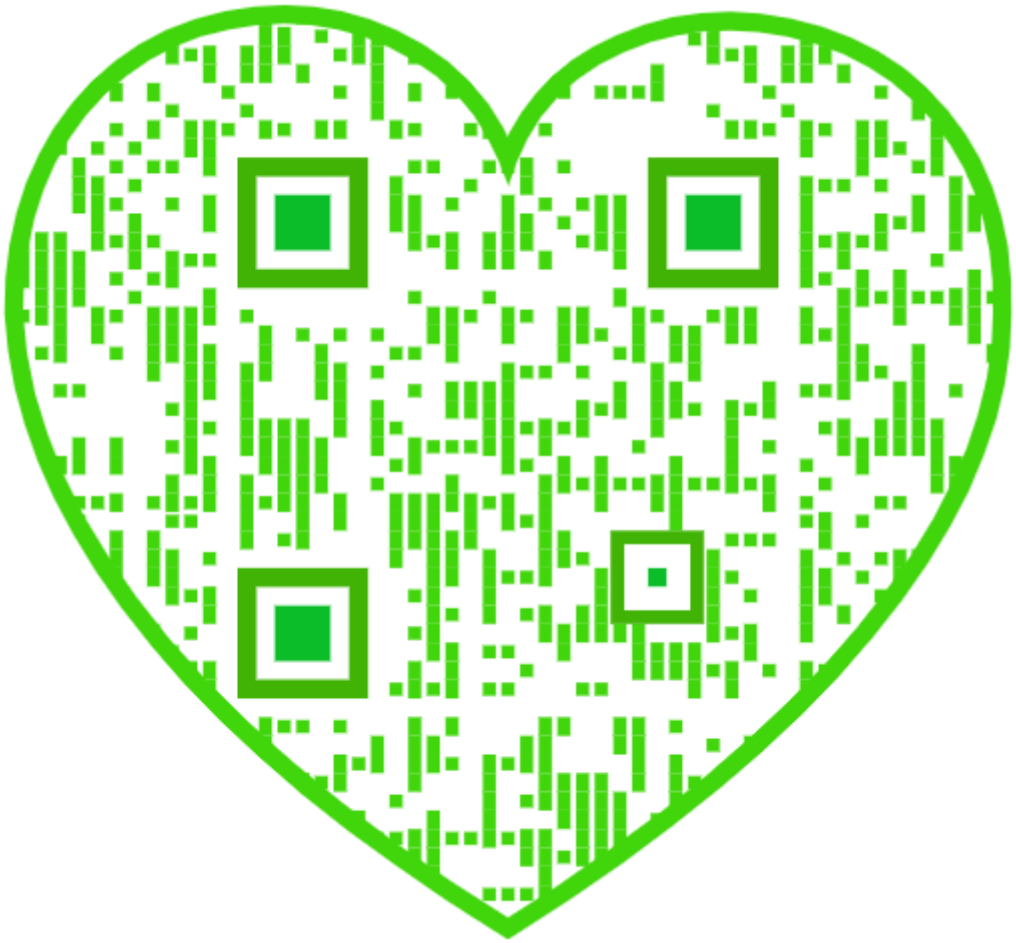

BREVIER VAN HET GELUK

NINO SALVANESCHI

BREVIER VAN HET GELUK

VERTALING UIT HET ITALIAANSCH VAN
MARY ROBBERS EN
EMMA BEER-LONGO

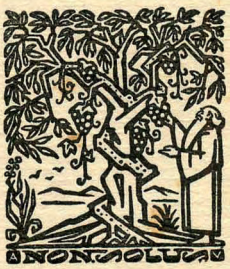

UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ „ELSEVIER"
AMSTERDAM 1929

Alla Sorella
del mio bel destino

EEN WOORD VOORAF

Nino Salvaneschi heb ik vlak na den oorlog leeren kennen, in Brussel, waar hij een tijdschrift „La nouvelle Epoque" redigeerde. Zinrijke naam. De hoop, de illusies van den man lagen er in opgesloten. In de door hem aangeroerde onderwerpen hervond ik den mij reeds bekenden lenigen geest van den journalist Salvaneschi, die in al wat hij schreef, of 't artikelen over literatuur, muziek, beeldende kunst, geschiedenis, politiek, sport, of reisherinneringen waren, blijk gaf van kennis, van groote ontwikkeling en een fijn inzicht. En ik begreep, dat ook voor hem onmiddellijke actie noodig was om een scepticisme tegen te gaan, dat ondanks de grappen en geestigheden, waarmede hij in ons gesprek zijn beweringen kruidde, toch niet geheel verborgen bleef.

Ik wist, dat hij behalve journalist ook redenaar was, en noodigde hem uit voordrachten te komen houden voor de verschillende afdeelingen der vereeniging „Dante Alighieri" in Nederland. Uit het land van Rubens trok hij naar het land van Rembrandt. Hij wilde de kleur van het Hollandsche landschap, het licht in de schilderijen van

Holland's meesters zien. En met gretige oogen bekeek Salvaneschi het snel stroomende water der kanalen, het intense groen der weiden; en ook de goudglanzen, het fluweelige blauw, de tegenstellingen van het clair-obscur van vele Hollandsche schilders. Ik herinner mij ook zijn geestdrift voor de werken van Toorop....

Alleen beklom hij de hooge trap van een Amsterdamsch bovenhuis. Alleen betrad hij het podium, van waar hij sprak tot zijn gehoor, in verschillende steden; en zijn levendige oogen keken recht in de oogen zijner toehoorders....

Enkele jaren later keerde hij terug, niet meer alleen, doch geleid door zijn vrouw. Zijn oogen hadden zich voor het zonlicht gesloten. Woorden van medelijden wellen in ons op, maar Nino Salvaneschi verzoekt ons ze niet uit te spreken. Andermaal betrad hij het podium, om te spreken voor een dikwijls zeer talrijk publiek, gekomen om te luisteren naar het woord van den ‚blinden ziener". Zijn pen bleef vruchtbaar, of liever gezegd, zijn fantasie bleef vruchtbaar en hij tikte voortaan zijn romans, novellen en

courantenartikelen op de schrijfmachine. En is hij niet, de blinde, afgedaald in het ingewand der aarde, om het leven der mijnwerkers te *zien*? In prachtige bladzijden heeft hij het beschreven. Wilde hij niet, hier in Holland, de schilderijen van Rembrandt en van Toorop *terugzien* in hun omgeving, in hun sfeer? Hij, de blinde, zou een mooien bundel „cose viste"*) kunnen samenstellen. Waaraan heeft hij de groote geestkracht ontleend, welke hem in staat stelde het woord „ongeluk" voor zichzelf uit zijn woordenboek te schrappen? 't Is de liefde alweer, die dit wonder heeft verricht.

„Vele menschen zijn genoodzaakt de oogen wijd open te zetten om te zien. Ik moet mijzelf bekennen, dat ik nog nooit zoo goed heb gezien als sedert ik blind ben. En ik ben tot de ontdekking gekomen, dat hetgeen ik ver van mij zocht, integendeel heel dichtbij was, zoodat ik slechts mijn hand behoefde uit te steken om het te bezitten. Dit was de liefde van de levensgezellin, door de

---

*) „Cose viste" (geziene dingen) is de titel van een bundel schetsen van Ugo Ojetti, een hedendaagsch Italiaansch schrijver. (Vert.)

voorzienigheid aan mijn zijde geplaatst."
Hier volgen de ontroerende, diepe, bezielde bladzijden, die troosten en opheffen, van zijn „Brevier van het geluk". Een mooi boekje, dat de oogen opent en spranken licht werpt op ons innerlijk ik, en dat tot geluk van ons zelven en van anderen ons dingen leert zien die wij, in onze blindheid, te voren niet zagen; want zwarter en schrikwekkender dan die van de oogen, is de blindheid der ziel.
Nino Salvaneschi biedt ons „uitstekend materiaal voor geestelijke bouwwerken". Een bouwer is hij.

Romano Guarnieri.

I.

INDRUKKEN VAN EEN TWEEDE LEVEN.

Vele menschen zijn genoodzaakt de oogen wijd open te zetten, om te zien.
Ik moet mijzelf bekennen, dat ik nog nooit zoo goed heb gezien als sedert ik blind ben.
En nu eerst heb ik begrepen, dat het menschelijk geluk voor een groot deel hierin bestaat, dat men alles van den goeden kant bekijkt.

Vele menschen hebben de uiterste zorg besteed aan de inrichting van het huis waarin zij wonen, zonder zich ooit bezig te houden met de eigen innerlijke woning.
En wanneer zij door de een of andere gebeurtenis genoodzaakt zijn hun mooie woning, mooi gemaakt tot streeling van de lichamelijke oogen, prijs te geven en zich terug te trekken in de innerlijke woning, dan bevinden zij zich tegenover een totaal onbekende: zichzelven.

Ja, in 't eerst voelen wij er ons verdwaald, als door een schipbreuk plotseling op een vreemde kust geworpen.
Maar langzamerhand, al tastend in het duister, bemerken wij, dat we niet geheel alleen zijn. Dat in deze innerlijke woning, min of meer ingericht, al naar mate van onze gevoeligheid, reeds een vreemde gast woont, die onze tiran, of onze beste vriend kan worden.
De eerste ontmoeting in de intieme duisternis met den anderen „ik" is een weinig verwarrend, aangezien 't de uiterlijke „ik" is — om het zoo maar eens uit te drukken — die verplicht is kennis te maken.
En wij zijn geneigd hem met „u" aan te spreken. Maar langzamerhand gaan wij toch „je" tegen hem zeggen. En wij ontdekken, dat er in de heele wereld stellig geen betere vriend is dan deze.

Eveneens kan, als wij hem met „u" blijven toespreken, de andere „ik" de slechtste aller heerschers worden.
Wij moeten daarom zoo spoedig mogelijk vriendschap met hem sluiten.
Helaas hebben de menschen de goede gewoonte verloren alleen te zijn zonder verstrooiing, en met gesloten oogen. Door dagelijks tien minuten een vertrouwelijk gesprek met zichzelf te voeren, zou men misschien tot een menschelijker filosofie komen, dan die welke in vele boeken wordt verkondigd.
De „ik", die zich schuchter in ons verborgen heeft, en die meestal in klaarblijkelijke tegenstelling is met den anderen, uiterlijken „ik", bezit de eenig ware, de filosofie welke wij behoeven, door overeenstemming of tegenstelling, om ons leven volkomen tot evenwicht te brengen en ons de deugd met den schoonsten naam: sereniteit, te schenken.

Derhalve heb ik me gehaast mijzelf met „je" toe te spreken.

Iets wat in de wereld der zienden zeer zelden geschiedt, want die andere „ik" toont zich, den enkelen keer dat zij ermede in aanraking komen, stroef, stuursch, onwrikbaar in al zijn principes en uitermate ontoegefelijk.

Zoodra ik, in mijn nacht, bemerkte dat mijn eenzaamheid verbroken werd door „iemand", die mij als een indringer scheen te beschouwen, heb ik bij intuïtie begrepen een ander zelf voor mij te hebben, een jarenlang uit 't oog verloren, nog onontwikkeld zelf, met alle slechte menschelijke instincten, maar met de eeuwige grondbeginselen: geloof en schoonheid.

En het was, of een zeker ontastbaar iets tegenover mijn reeds gegroeide zelf, een ander, nog niet gegroeid zelf plaatste.

Een tijd lang heb ik het gevoel gehad, dat wij eenigszins wantrouwend tegenover elkander stonden. Vooral mijn uiterlijke „ik" leek een beetje huiverig te zijn. Langzamerhand begon, onvermijdelijk, mijn innerlijke „ik" zich meester te maken van mijn gansche uiterlijke verleden, om zijn nieuwe wezen op te bouwen.
En ik herinner mij, toen ik hem snel zag groeien en, door zich op bewonderenswaardige wijze al mijn ondervinding ten nutte te maken, beter dan mijn oude zelf zag worden, ronduit tot hem te hebben gezegd:
— Jij zult mijn vriend zijn en mij toch nog geluk schenken.
En zoo is 't geschied.

Dit alles, dat zelfvervuldheid genoemd zou kunnen worden, is niet anders dan beredeneerd optimisme, opgebouwd door den anderen, innerlijken „ik" die dadelijk, van het begin mijner blindheid, zijn stem heeft doen hooren.

Natuurlijk zou, zoodra hij inplaats van mijn vriend te zijn, een kwade heerscher mocht worden, dit optimisme worden omvergeworpen, en zou ik een afkeer van het leven krijgen.

Dit vermogen tot innerlijke aanschouwing, tot een optimistischen of pessimistischen opbouw van het leven, zal, denk ik, wel niet alleen den blinden eigen zijn, maar allen menschen. Men zou, geloof ik, dagelijks slechts één uur de oogen behoeven te sluiten, om anderen minder, en zichzelf beter te zien.

Gewis, om optimist te zijn, moeten wij aan een zeker punt van ons leven gekomen — en wel wanneer de eigenlijke reden van ons bestaan is bereikt — in harmonie zijn met onze bestemming en ons leven daardoor glans, kleur en schoonheid geven.
Velen verstaan onder het woord bestemming den af te leggen weg tusschen twee vaste punten: geboorte en dood.
Ik versta veeleer onder bestemming, het bizondere geval, of de bizondere beproeving waardoor de eigenlijke reden van ons bestaan duidelijk wordt.
Maar dit is zeker: als de Wandelende Jood Sisyphos aan den voet van zijn berg ontmoette, dan zou, na het voor en tegen van hun lot besproken en overwogen te hebben, Sisyphos zijn doelloozen last weder opnemen en de Wandelende Jood zijn weg zonder doel vervolgen.
En de een zou den ander ongelukkig noemen, eenvoudig omdat ieder zich aan zijn eigen lot heeft gehecht.

Wij moeten bestemming echter niet verwarren met noodlot. Mooi is 't, te leven in harmonie met onze bestemming, maar onze ziel mag niet het werktuig worden van het noodlot. Het eerste is actief aanvaarden, en dat is goed; het tweede passief berusten, en dat is verkeerd.

Er bestaat dus een levenslot, maar het heeft honderd vormen en doet zich op duizenderlei wijzen aan ons voor: ieder schepsel heeft zijn eigen lot. En elke ziel kan de kiem van het lot eener andere ziel in zich hebben.

En wat wij gewend zijn het lot te noemen, plaatst ons wel is waar vaak bij een kruispunt, van waaruit verschillende wegen naar tegenovergestelde verschieten leiden, maar het schrijft ons niet voor, één bepaalden weg in te slaan. Wij zelven zijn 't, die den weg kiezen waarop wij misschien ons lot zullen vormen, want bijna altijd is iets daarvan reeds in ons aanwezig, als het zaad in de vrucht van het leven zelf.

Maar het zaad komt niet tot bloei, wanneer het bizondere geval, dat de ontwikkeling van het lot begunstigt, zich niet voordoet. Er kunnen zich inderdaad honderdduizend gevallen voordoen, en alle kunnen ze ons onbeduidend lijken, maar toch is dat van ons lot er onder; en wij lossen ze dikwijls instinctmatig één voor één op, of wij laten den tijd, de toevallige omstandigheden, de personen die de sfeer scheppen van elk afzonderlijk geval, onzen weg effenen en stellen ons tevreden met de oplossing, welke het best past bij onzen aard, te bewerken.

Judas werd niet op den weg van het verraad geplaatst door het lot, maar de mogelijkheid van verraden of trouw blijven werd geboden aan een ziel, die nog een verbond had met den duivel.

Een van de wijzen, waarop onze bestemming ons zeer vaak wordt geopenbaard, is de beproeving.
Het uur der beproeving verloopt slechts één maal op de wijzerplaat van het leven. En wanneer de beproeving zich verheft tot de wrange schoonheid van het onherstelbare gebrek, een last waaronder wij kunnen bezwijken, of dien wij te boven kunnen komen, dan moet de ziel zich zonder voorbehoud voegen naar den last, moet de laatste één worden met de ziel, en dit juist onze bestemming vormen.
Dan gaat 't er niet om den last te bestrijden, maar moeten wij, na hem door liefde en inzicht tot ons bezit te hebben gemaakt, ermede leven tot onzen dood, want dit: een last te dragen krijgen die tot ladder moest worden, niet om af te dalen, maar om te stijgen en daardoor wijdere verschieten te zien, was onze eenige reden van bestaan.

Wij moeten daarom niet te haastig zijn met te verklaren, dat ons schip te kort schiet, want juist wanneer de storm zijn hoogtepunt bereikt, en de zeilen niet meer bestand zijn tegen den onheilspellenden wind, wordt door een geheimzinnige alarmbel, die noch met ons hart, noch met onzen geest in verbinding staat, een verborgen kracht in ons gewekt, en deze, uit wie weet hoe diepen slaap wakker geworden, plaatst zich aan het roer en stuurt ons schip in een misschien nimmer door ons vermoeden koers. En het schip is op die manier in staat den Kaap der Stormen te omzeilen.

Alleen zijnd, of te midden van vele menschen, in de stilte van mijn nacht, of in de vroolijke drukte van een Bruegheliaansche menigte, verschijnt — als door een wonder dat ikzelf kan verrichten — voor mijn onlichamelijke oogen het landschap, 't welk den achtergrond vormt van het tooneel, waarop ik de gedachten aan mijn verleden laat ronddolen.

Opgeroepen door een geur, door de echo van een stem of van een klank, verschijnt mij de heuvel van Solunto — met zijn talrijke eeuwenoude ruïnes — die, gekroond door oranjeboomen, neerziet op de blauwe zee waarop Ulysses voer; of Neuschwanstein, het Parsifalslot, verloren liggend in de bergen van het schoone Beieren, waar Lodewijk de Eenzame zijn tragische droefgeestigheid verborg.

En zoo bevind ik mij, onmiddellijk, overal waar het mij behaagt heen te gaan. Zittend op mijn stoel reis ik de wereld rond, zonder onkosten en zonder de onaangenaamheden aan reizen verbonden.

En ik heb ook bemerkt, dat elke klank een kleur heeft.
Zoo zijn kleuren en klanken geheel samengesmolten. Wat meer is: het klankenpaneel is bovendien verrijkt door geuren.
Er zijn inderdaad kleuren, die zich het best door den reuk openbaren: geel, paars en groen. Groen is voor mij de basis van alle geuren, zoowel van aangename als van onaangename.
De andere kleuren vermengen zich vervolgens ermede, verdringen elkander in een stroom van geuren, vormen een amalgama, waardoor de indruk wordt bepaald.
Zoo zie ik groen zoowel wanneer ik de zilte zeelucht opsnuif, als bij den geur van rozen en anjelieren. Misschien hebben alle bloemen dezen grondtoon voor mij, omdat groen de hoofdkleur is in de natuur.
En evenals geuren en klanken kleuren voor ons oproepen, leert de hand al spoedig vormen zien. Oogen kijken veel vluchtiger dan vingers, ze omvatten sneller, maar oppervlakkiger.

De hand ziet inniger, met een liefde die haar eigen is. De blik neemt bliksemsnel in bezit. De hand, die langzaam streelend ziet, maakt met liefde en geduld een verovering. De eerste indruk kan vervagen, maar de tweede blijft, alsof met de vingers de betaste vorm in de hersenen werd gegrift.

Klanken roepen meest rood en blauw voor mij op.
Het voortglijden van een auto bijvoorbeeld, geeft mij nooit een indruk van oranje of groen.
Een viool opent plekken blauwen hemel voor de oogen van mijn geest. Bij den klank van een trompet zie ik rood. De stem van een fluit toovert paars te voorschijn. Het gieren van een zwerm rondvliegende zwaluwen kobaltblauw en zilver. De roep van een vertrekkende boot: het purper van den dageraad dien ze tegemoet gaat. De stap van zware schoenen: grijs. Het ruischen der bladeren: parelmoertinten. Geritsel van zijden rokken: accoorden van rose en hemelsblauw. Vallende bladeren: roestkleur met paarse plekken. Een fontein: zilverdraad. Het geschrei van een kind: 't geel van een ei en melkwit. Avondklokjes: gouden druppels op zwart fluweel. Een liefderoep: zonneschijn.

Het fluiten van treinen doet mij Rembrandt-tinten zien, vooral wanneer de geur van een herfstavond dien indruk van het clair-obscur nog verhoogt.
Zoo ook roepen vele geluiden, wanneer ze samengaan met zekere geuren, in sommige gemoedstoestanden en bij een zekere weersgesteldheid de felle kleuren van Rubens in mij op.
En ik heb ook ontdekt, dat elk levend wezen zijn eigen kleur heeft.

Aldus moet ik mijzelf waarlijk bekennen, dat ik mij niet alleen niet ongelukkig voel, maar zelfs oogenblikken ken van bijna volmaakt geluk, iets wat ik nooit had kunnen denken.

Een enkelen keer, 't is waar, denk ik met verlangen terug aan een zonsondergang boven de heerlijke lijnen van de golf van Napels en de golf van Salerno, of aan het ochtendgloren boven den krans van bergen rondom den Rigi. Een ander maal zou ik graag de onstuimige zee aan de kust van Anatolië willen weerzien, of de rustige, stille Grande Place in Brugge, uitgedost als bruid, met haar vijftiende-eeuwsche vlaggen. Maar onverwachte geestelijke visioenen van ziele-landschappen, even belangwekkend en veranderlijk als die in de natuur, hebben dit alles vervangen.

Vele menschen zijn alleen maar hun kleeren.
Andere, hun natuurdrift.
Weer andere, hun portefeuille.
Hun ziel is vaak zoodanig verborgen, dat ze slechts nu en dan vermag zich kenbaar te maken.
En in die ziele-landschappen, welke alleen voor de onlichamelijke oogen der blinden zichtbaar zijn, in ruil voor de voor hen verloren natuur-landschappen, verschijnen de zielen dikwijls zoozeer ontdaan van haar neigingen en strevingen, dat ze geheel en al naakt lijken.
En voor een blinde is ieder mensch-landschap interessant, evenals ieder schouwspel in de natuur voor de zienden.

Een mensch, die langzamerhand zijn zielelandschap ontsluiert, verschijnt als een stuk vlakte of zee, meer of berg, vol met toppen beschenen door het licht, waarvan Giovanni Segantini zooveel hield, of vol blauwe diepten als de zee rondom Corfu. En degene die aan 't praten is, schildert vaak zonder het zelf te weten zijn innerlijk landschap voor ons aandachtig toeziend geestesoog, dat niet kan worden afgeleid.
Door de kleinste bizonderheden, door de stem, de manier van spreken, den handdruk, door de kleur, die uit dit alles voortvloeit, wordt iedere persoon duidelijk zichtbaar.
En na een paar uurtjes vertrouwelijk praten is het innerlijk landschap voltooid. Dikwijls is het niet interessant, omdat de hoofdtoon grauw is: resultaat van de gelijkvormige opvoeding der menschen waarbij alles in het werk wordt gesteld, om een ieders individualiteit met een waas te bedekken.

En terwijl fel rood, paars en grijs overvloedig voorkomen in de mannelijke landschappen, waarin weinig blauw en weinig oranje valt op te merken, onderscheiden de vrouwelijke zielen zich door zekere teere kleurschakeeringen, zijn deze rijker aan halftinten.

Maar vermakelijk is 't een man, met den fijnen penseelstreek van een achttiende-eeuwschen schilder, zijn eigen vrouwelijke ziele-landschap te zien afmalen, en sommige vrouwen, op futuristische wijze, haar mannelijke ziel.

In elkeen overheerscht altijd een kleur, die den toon aan de schilderij geeft, de persoonlijke noot vormt en tevens samengaat met een zeker rhythme. Evenals sommige natuurlandschappen onwillekeurig een bepaald muzikaal accoord oproepen.

Hoor ik een bekenden stap op de trap, dan heeft degene, die op het tooneel van mijn leven zal verschijnen, eer hij de deur opent, reeds zijn eigen bepaalden toon voor mij. Doch elk ziele-landschap, welke kleur ook de hoofdtoon er in vormt, hoe donker het ook lijkt, zonder een schijntje van licht, biedt als ieder onvruchtbaar terrein een klein plekje, waar een bescheiden bloempje kan ontspruiten. En dat menig ziele-landschap er schraler uitziet dan een onvruchtbaar veld, komt doordat een andere ziel de plaats niet heeft gevonden, het oogenblik niet heeft weten te kiezen, om er het zaadje voor een bloem in te strooien en er een merkteeken van menschelijke harmonie: vriendschap of liefde in achter te laten.

Wij blinden hebben een eigen diep innerlijk leven, waarvan de zienden weinig weten, en dat ons in staat stelt de meest geheime diepten, de fijnste trillingen van zekere zielen te ontdekken.
In elk menschelijk wezen is vruchtbare grond aanwezig; want in elk ziele-landschap dat opdoemt voor de onlichamelijke oogen, bevindt zich iets zuivers en kinderlijks, een om zoo te zeggen maagdelijk plekje, nog niet bedorven door het warrige, oppervlakkige dagelijksche leven vol leegheid.
Zoo zoek ik nu in elk ziele-landschap dat door de stormen en de dorheid van het leven gespaarde plekje; en altijd vind ik wel eenige neiging tot harmonieën en een schuchtere poging tot lichte accoorden.
En een groot deel van mijn geluk bestaat in deze ontdekking.

Geluk is trouwens niet afhankelijk van geld.
Noch van eerbetoon.
Noch van wat de wereld van ons denkt.
Geluk is een spel der verbeelding.
Om gelukkig te wezen, hebben wij slechts te gelooven, dat we het zijn.
Wij hebben slechts elken ochtend met overtuiging, en zeker ervan dat de andere, innerlijke „ik" ons niet zal logenstraffen, tot onszelf te zeggen:
„Geen schooner bestemming dan de mijne."
En hoe beklagenswaardiger ons lot anderen toeschijnt, hoe schooner wijzelven het moeten zien.
Ongelukkig worden gaat echter niet zoo gemakkelijk. En als wij de menschen in onze omgeving zoo eens beluisteren, hen in hun dagelijksche doen en laten gadeslaan en hun tegenspoeden — zij het ook oppervlakkig — schatten, dan krijgen wij de vaste overtuiging, dat vele van hen met het grootste geduld hun eigen ongeluk bewerken, al het mogelijke doen om ongelukkig te worden.
Dikwijls gelukt het hun slechts met moeite.
En alleen dan schijnen ze tevreden te zijn.

De vraag, die mij tot dusver 't meest werd gesteld, is: „Wat is erger, blind geboren worden, plotseling het gezicht verliezen, of langzamerhand?"
Naar mijn meening zou men echter, het prachtige aanpassingsvermogen van den mensch in aanmerking genomen, liever inplaats van, „wat is erger?" „wat is beter?" moeten vragen.
't Laatste: het gezicht langzamerhand verliezen, op rijpen leeftijd, heeft, al lijkt het iets verschrikkelijks, tenminste nog de schoonheid van het wegstervende daglicht. En evenals wij op het oogenblik dat wij scheiden van een bepaalde plek, het ware wezen, de innige schoonheid der dingen eerst lijken te ontdekken, is het afscheid van de menschen die ons dierbaar zijn, die wij liefhebben, van het licht en van de zichtbare wereld, een geestelijke en stoffelijke bezitneming.
Alles wat wij tot dusver het onze noemden, wordt nog meer ons bezit.

Beklaagt dus nooit een blinde, want dikwijls genoeg misschien is hij rijker dan gij zijt.
De blinde vraagt geen medelijden.
Hij stelt zich niet tevreden met die laagste trap der sympathie: het medelijden.
Hij is veeleischender, verlangt liefde.

Een blind geborene kan vurig verlangen te zien. Wie blind wordt kan besprongen worden door herinneringen. Verlangens zijn de vlammen der herinneringen, die wij moeten blusschen met het heilige water van het geduld. En herinneringen zijn dikwijls niet anders dan de reliquieën van half bevredigde verlangens.
Het willen kennen van den blindgeborene weegt waarschijnlijk op tegen het gemis van hem die blind is geworden.
Maar om zich gelukkig te kunnen voelen, moeten de blinden de adressen van dokters en professors vergeten, en de stille hoop, met de oogen te kunnen zien, geheel en al laten varen.
Ook moeten zij hun verlangens — die in allerlei vormen den menschen in den weg staan, om tot 't bezit van het geluk te komen — uitdrijven.
En hun herinneringen mogen niet zijn als de gedroogde bloemen in een boek, waarbij telkens weer wordt gezucht.

Hoe vaak zouden we, evenals Goethe, in staat willen zijn het vliedende oogenblik van schoonheid vast te houden. Maar de Tijd, in zijn wijsheid, sleept de leelijke en de mooie uren met dezelfde snelheid mee. En op den stroom van den tijd, die in de Eeuwigheid uitvloeit, blijven slechts herinneringen als bleeke waterlelies drijven.
Waarlijk wijs is hij die, oud geworden, in staat is den stroom weder op te varen en de waterlelies te beschouwen, zonder dat de stekels der onvervulde wenschen hem deren.

Zijn wij blinden ongelukkig, omdat wij een zintuig minder hebben?
Inplaats van de vensters der vijf zinnen open te hebben staan naar den kant van den grooten weg met zijn dagelijksche drukte, hebben wij vier vensters die uitzien op een dier huiselijke binnenplaatsen, waar het gewone leven van iederen dag wordt geleefd.
En wij hebben er nog een extra, dat we open kunnen zetten boven de geheime diepten van onze oneindige stilte.
En alleen heilzaam zijn de tranen, die daar worden geschreid en gestild.

Al is 't de waarheid, dat niets mij meer verdriet dan het feit, dat ik anderen in 't geheel niet van nut kan zijn, terwijl ik ieders hulp noodig heb, daar tegenover staat, dat niets mij zoo aangenaam heeft verrast als de ontdekking, dat blinden alleen worden genaderd door goede menschen. En misschien spruit hieruit onze vrede, onze blijmoedigheid voort.
Terwijl wij het gezicht allengs verliezen, in dien tijd van 't uiterst langzaam versterven van het licht, kunnen wij reeds opmerken, dat onze vriendschapsbetrekkingen veranderen: oude gaan te niet, nieuwe vormen zich.
De meeste menschen laten ons in den steek. Verscheidenen blijven ons trouw.
Velen ontdekken wij eerst, als wij niet meer zien.
En juist over die verheugen wij ons 't meest.

Zeer vele kennissen kunnen rakelings langs ons gaan, ons opzij duwen zelfs, in 't gejacht van het dagelijksch leven, zonder de moeite te behoeven nemen ons te begroeten. Alleen wie er bepaald op gesteld is ons de hand te drukken, komt naar ons toe.

Beleefdheidsvormen, de goede manieren der uiterlijke beschaving worden tegenover ons bijna geheel achterwege gelaten. Slechts zij die waarachtige, innerlijke beschaving bezitten naderen ons. Maar, oude of nieuwe vrienden, gevoelige menschen zijn het allemaal.

De anderen, die tot het meer middelmatige deel van het menschdom behooren, hebben zich werktuigelijk teruggetrokken van ons pad. Oppervlakkige zielen en menschen die er tegenop zien bedroefdheid te veinzen over een ongeval, waarvan zij zich niets aantrekken, en al degenen die alleen maar omgang zoeken met personen van wie zij profijt kunnen trekken, gaan ons uit den weg.

Maar inplaats van die velen, voelen wij de enkelen, in staat echte vriendschap te geven, dicht om ons heen.
Onze blijmoedigheid is, bijgevolg, niet anders dan het prachtige geschenk van onze vrienden.

Men bedenke, dat, al is het genot van de schoonheid der natuur ons ontnomen, ons optimisme toch is gegroeid, — noodgedwongen, zoo ge wilt, maar niet minder sterk daarom — doordat wij het vele zichtbare van al de ellende om ons heen niet meer zien.
Dit: de ellende niet met eigen oogen te aanschouwen, is van groot belang voor ons karakter.
Wij kennen ook niet den weemoed van de menschen, die wij liefhebben, langzamerhand te zien verouderen.
Van de vele dagelijksche beslommeringen, die ons overdreven proporties lijken aan te nemen voor de zienden, bespeuren wij nauwelijks iets.
Menige kleine zorg wordt ons daarenboven bespaard, omdat de menschen, ons getroffen wetend door iets wat hun onoverkomelijk toeschijnt, schromen er ons mede lastig te vallen.

En wij voelen ook nooit antipathie tegen iemand, dien wij nog niet kennen, zooals anderen dat kunnen hebben op 't eerste gezicht. Wij steken ieder, dien wij voor ons hebben, de hand toe.
Daarom, veeleer dan half dooden in wie nog eenig leven is, zijn wij levenden die beter leven.

Bovendien, ons geluk is niet uitsluitend passief en negatief, integendeel, wij bezitten een actieve en positieve blijheid, welker bron diep in ons verborgen is.
Wij zijn als die zekere zeegewassen, welke tweeërlei leven hebben, een dierlijk en een plantaardig leven, en die, vast geworteld in den bodem, streven naar het licht.
Wij ook leiden twee levens: dat van het plan der zienden, en een van een ander plan, waarnaar de geest, bevrijd van de materie, hunkert. En geworteld in den bodem van het menschelijk leven, streven wij omhoog, voedsel zoekend voor onze ziel.
Zoo valt het ons gemakkelijker dan andere menschen tweeërlei vreugde te bezitten. Maar de innerlijke vreugde is de meest stralende, en alleen wijs geworden blinden vermogen haar te zien.
Niet zonder reden misschien moest Wotan een oog verliezen om te drinken aan de bron der wijsheid.

Het ware geluk bestaat in het vermogen om vooruit te gaan, dat iederen mensch gegeven is.
Niet vooruit te gaan in uiterlijke omstandigheden, maar in deugd, het eenige wat ons onvermengde vreugde kan schenken.
Daarom is 't dat alleen door onze menschelijkheid af te leggen, zou ik haast zeggen, het ons gelukt in een andere, meer klare sfeer te komen, waar een zuiver geestelijk genot ons wacht.
Muziek, meer dan alle andere kunst, vermag somtijds het wonder te verrichten, ons volkomen aan onszelf te ontrukken.
En 't is misschien doordat blinden — wier aandacht door niets wordt afgeleid, die zich in de eigen ziel kunnen spiegelen — beter dan andere menschen muziek kunnen genieten, dat zij het meest boven het leven staan, 't dichtst bij de Oneindigheid.

Ik herinner mij eens de „Vijfde" van Beethoven te hebben gehoord, gedirigeerd door dien Hollandschen toovenaar Mengelberg. Nooit heb ik het zoo rechtvaardig gevonden, dat het Noodlot ook aan mijn deur klopte. Nooit is het dringende kloppen van het noodlot mij zoo lief geweest.

Muziek is voor ons een samensmelting van verschillende kunsten. Zij brengt door bouwen, beelden en schilderen in vorm wat in het dagelijksche leven slechts vage fantasieën zijn.
In alle beeldende kunsten, trouwens, is muziek.
Bouwkunst is harmonie van lijnen. De bouwmeester in de muziek: Johann Sebastiaan Bach.
Beeldhouwkunst, harmonie van den vorm. De beeldhouwer op muzikaal gebied: Beethoven.
Schilderkunst, kleurenharmonie. De schilder in klanken: Debussy.
En Wagner is Rafaël, Michelangelo en Bramante, alle drie tegelijk.
Muziek is de zilveren trap met 't hemelsblauw van violen en 't vlammendrood van trompetten, die, rustend op den uitersten rand der aarde, ons de gelegenheid biedt, op te stijgen tot de sterren.
Zij is het wonderbare venster dat uitzicht geeft op de oneindigheid, waarin onze persoonlijkheid zich verliest. En wanneer een laatste muziekgolf ons uit de klankenzee

terugwerpt op de kust der aarde, dan zijn wij eenigszins bedwelmd, maar altijd beter dan te voren.

En muziek heeft voor ons ook kleur en geur.
Een nocturne van Chopin: blauwe weemoed tegen zilveren achtergrond.
Het woudgefluister in „Siegfried": handenvol kleurig edelgesteente, safier, smaragd, topaas, robijn en diamant, waarop zon en schaduw wisselen en de blauwgroene stem met maanreflexen van 't vogeltje, dat den Held toespreekt.
Motieven van Puccini: bossen gele muurbloemen, overzeesche geuren, veelkleurige lampions, verschietende sterren.
„Ein Heldenleben" van Richard Strauss: een kolossale regenboog, die zich spant, uiteenspat en den hemel in vuur zet.
Napolitaansche liedjes: bontgekleurde luchtballons, gezien tegen den hemel boven Posillipo.
Strawinski's „Lentefeest": knetterend vuurwerk, door knallen onderbroken, en scherpe geuren van gistende aarde.
„Nocturne" van Borodin: een grijs zeil dat onrustig klappert in een foltering van blauw.
Een militaire marche: geel, rood, scharlaken, groen in een marathonloop.

De „Spaansche rapsodie" van Maurice Ravel: blauwe vonken en vlammendroode anjers op een Andalusische sjaal.
Beethoven: zwart en goud; steeds meer goud. Gesmolten goud. En etherisch blauw.
En van alle componisten is Beethoven 't meest de onze.

Zoo ben ik met al deze nieuwe gewaarwordingen, met behulp van den tastzin, van geuren, geluiden, muziek, en een heel leger van herinneringen, op weg de wereld om mij heen opnieuw te veroveren.
Daardoor is 't, en door al het nieuwe en frissche, het goede en menschelijke bovenal waarvan ik, steeds verder afdalend in de duisternis, de kiem in mij heb ontdekt en zich langzamerhand voelen ontwikkelen — alsof op den bodem van mijn wezen een vreemde lente met een niet-vermoede bleeke flora is ontsproten — dat ik mijzelf vaak er op betrap, God te danken, omdat Hij mij met mijn blindheid een middel heeft gegeven een beter mensch te worden.

En in diepen ootmoed zou ik al mijn lotgenooten, den blinden van alle landen en alle standen en welk geloof zij ook hebben mogen, willen toeroepen: „Broeders, gij allen die langs 's werelds wegen dwaalt, maakt het woord tot het uwe, dat broeder Franciscus sprak met die sereenheid waarmede Giotto hem op de muren der Heilige Kerk van Assisi heeft afgebeeld:

„Zalig zij die in vrede zullen dragen."

En ik zou mij in den geest met hen willen vereenigen, en allen tezamen — gelijk de rij van blinden door den levensblijden Vlaming Brueghel geschilderd — niet klagend als naar een moeilijk te bereiken doel, maar zingend willen gaan naar het licht, dat het Evangelie allen menschen belooft: *Et lux perpetua luceat eis.*

En tot hen zeggen: voortaan zal niemand grooter vreugde kennen dan wij.

II.

LIEFDE EN BESTEMMING.

Vele menschen zijn genoodzaakt de oogen wijd open te zetten, om te zien.
Ik moet mijzelf bekennen dat ik nog nooit zoo goed heb gezien als sedert ik blind ben.
En ik ben tot de ontdekking gekomen, dat hetgene ik ver van mij zocht, integendeel heel dichtbij was, zoodat ik slechts mijn hand behoefde uit te steken, om het te bezitten.
Dit was de liefde van de levensgezellin door de voorzienigheid aan mijn zijde geplaatst.

Want het lot dat ons tegemoet treedt, of ons bij een kruispunt opwacht, om ons een anderen weg dan wij van plan waren te doen inslaan, of dat wij ook wel bij een kromming van ons levenspad vinden, is dikwijls veeleer dan een feit, een beproeving of een hinderpaal, een levend wezen, evenals wij samengesteld uit lichaam en ziel, met een reëel en een droomleven, een mensch soms zeer verschillend van ons, soms ook na aan ons verwant. En veelal bezit dat wezen niet alleen de kiem van haar eigen bestemming, maar ook het stuifmeel voor de onze. De liefde is voorwaar een der meest wonderbare toetssteenen, die het lot ons kan bieden.

Zeer zeker, het leven is een probleem dat langzamerhand, elken dag iets verder, werktuigelijk wordt opgelost; maar aangezien de sleutel, die de poorten ontsluit van het blauwe tooverpaleis waar het geluk heerscht, gevonden wordt door te leven in harmonie met ons noodlot, wat dit ook zij, is het denkbeeld, dat ons verborgen lot misschien staat geschreven in de hand welke ons op een zekeren dag, een zeker uur, bij een zekeren tweesprong van onzen levensweg zal worden toegestoken, begrijpelijkerwijze datgene wat de jeugd, die de tuinen der adolescentie zoo juist heeft verlaten, het meest belang inboezemt.

Maar juist omdat de liefde — dit moeten we erkennen — een aangename manier is om te trachten met onze reden van bestaan in 't reine te komen, en iemand lief te hebben misschien het beste middel, om onszelf te leeren kennen, en ook omdat de liefde in haar meest verschillende vormen — zoowel de liefde van zuster Klara voor broeder Franciscus, als die van Ugo voor

Parisina[1]); — de kiem van altruïsme bevat, streeft ieder mensch er naar de groote liefde, die hem zijn bestemming openbaart, te vinden.

[1]) Ugo en Parisina, twee gelieven aan het hof van Ferrara, aan wie Goethe een gedicht, en Gabriele d'Annunzio een drama gewijd heeft. (Vert.)

Doch veel vaker is liefde slechts avontuur. En dan heeft ze nog minder waarde voor onze bestemming, dan middelmatige vriendschap.
Het avontuur is rijk aan voornemens. Maar liefde is in staat tot de daad. Honderdduizend voornemens tot goedheid, edelmoedigheid en altruïsme, die op 't punt van zich te verwezenlijken worden tegengehouden door den „ik" op wacht gesteld over ons gemoed, wegen niet op tegen één dier schitterende daden welke alleen de liefde weet te volbrengen. Zeer vele naturen slagen eerst, nadat ze verscheidene plannen tot geven hebben ontworpen, er in waarlijk iets te schenken. Daarom kunnen avonturen soms wel dienstig wezen, om echte liefde te leeren onderscheiden van al haar surrogaten, waarin onze bestemming nooit gelegen kan zijn.

Maurice Maeterlinck zegt in zijn aan de stralende liefde van Georgette Leblanc opgedragen boek, dat men nooit de olie van zijn eigen lamp moet weggeven, doch alleen de vlam.

't Is zeker dichterlijker, maar minder edelmoedig dan wat de vrouw die liefheeft meestal volbrengt: zij geeft niet alleen de vlam, maar is bereid — zelfs al zou het haar ondergang zijn — alle olie van haar lamp weg te schenken, om de vlam der bestemming van den geliefde te voeden.

Zij is eer tot zelfopoffering en zelfverloochening in staat.

Maar een mensch moet niet lijdelijk in zelfopoffering verzinken, en zich niet egoïst opsluiten in zijn zelfverloochening; een vrijwillig geschenk moeten beide zijn. Als Oedipus zich opnieuw de oogen zou uitrukken om zijn noodlot niet te zien, zou Antigone weer haar offer brengen met open oogen.

En indien, om een man zijn bestemming klaar te doen zien, aan den eenen kant de wijsheid van Plato en Pythagoras, van Socrates en Marcus Aurelius, van Pascal

en Schopenhauer allen te zamen op de weegschaal werd gelegd, en aan den anderen kant een eenvoudig vrouwenhart dat liefheeft, dan zou de weegschaal sterke neiging vertoonen over te slaan naar den kant van de liefde.

Wanneer een verwante ziel de onze beroert, worden wij het altijd gewaar.
Somtijds doet de ziel alle mogelijke pogingen om zich te openbaren aan de andere, die, haast versteend onder de stof, wel vaag iets voelt, als in een droom, maar het geroep niet beantwoordt.
En dikwijls gebeurt het, dat twee zielen, door sympathie gewekt, een eigen sfeer scheppen waarin ze haar voedsel vinden, dat ze leven op hetzelfde magische fluïdum, tot het oogenblik dat een van beide, de vrouwe- of de manneziel — degene die het sterkst voelt bemind te worden — den eeuwigen roep slaakt.
Deze zijn misschien de „begeleidende" liefden, waarop Swedenborg wijst, welke, hetzij ze aan de groote, ware liefde voorafgaan, hetzij ze er op volgen, die ééne liefde in elk geval op zich zelf doen staan.
De ziel voelt ook het vermogen tot stijgen of dalen van de uitverkoren ziel en weet somtijds bij intuïtie, invloed ten goede op haar bestemming te kunnen oefenen.
En aangezien de vrouwelijke ziel met meer diepte liefheeft, is deze bijna altijd bij

machte de andere te doen stijgen of neer te halen.
De ziel van Euridice werpt Orpheus ten prooi aan de razende Bacchanten.
De ziel van Elisabeth verlost Tannhäuser van den Venusberg.
De ziel van Beatrice geleidt Dante naar het Paradijs.
Daarenboven: de vrouweziel — uitermate intuïtief — tast als met een fijnen voelhoorn in de sfeer van den geest, puurt er het ijle fluïdum der inspiratie uit, en brengt dit — vaak onbewust — over in de manneziel, die de groote gave van bouwen bezit; zoodat in vele gevallen de man zijn overwinning voor een deel aan de vrouw heeft te danken.
Isabella van Spanje steunde Columbus in zijn denkbeeld, den Atlantischen oceaan over te steken: Inspiratie.
Laura di Noves gaf door haar glimlach Petrarca's verzen glans: Genade.
Mathilde Wesendonck schonk Wagner gloed voor zijn „Tristan": Liefde.
Inspiratie, genade, liefde: de grondelementen van de hoogere macht der vrouweziel.

Men zou hieruit kunnen afleiden, dat menige vrouweziel terugkeert tot het aardsch bestaan, verzadigd van de stralende liefde die de sfeer moet vormen van een hooger plan dan waarop wij leven, want haar liefde overschrijdt de grenzen van den man. En het licht der liefde van een Vittoria Colonna is voldoende om de duizenden vlammetjes der vrouwen, die voor don Juan zijn bezweken, te verdooven. Wat mij doet gelooven, dat wanneer een vrouw in het slijk terecht komt, dat slijk in heel veel gevallen de voetsporen van een man vertoont.

Een vrouw voelt, begrijpt haar bestemming eerder dan een man; zij onderscheidt haar onder duizend andere en neemt haar in bezit met een instinctmatige logica.
En wanneer twee gelieven elkander vol ontroering zwijgend in de oogen zien, te peinzen lijken in welke dreven zij elkander mogelijk reeds hebben ontmoet, dan spreekt, terwijl in den blik van den man misschien nog iets van begeerte is te lezen, uit den blik der vrouw reeds algeheele geestelijke overgave.
Lang voor haar lichaam te geven, heeft zij haar ziel geschonken; want bij de vrouw is 't deze die haar bestemming zoekt.

Wij moeten liefde niet verwarren met zingenot.
Liefde kan, zeker, ontstaan door zingenot en hierdoor worden gevoed. Maar er komt een dag, dat ze onvermijdelijk verflauwt, doordat de zinnen gaan overheerschen, of dat ze zich aan hun heerschappij ontrukt en innige vriendschap wordt, uit liefde geboren.
En deze kameraadschap is de beste die er bestaat, omdat ze immuun is tegen de aanvallen van den alles omverwerpenden hartstocht.
Het geluk der in liefde vereenigde paren is in dezen staat van genade gelegen.
Gewone vriendschap biedt en verwacht. Vriendschap, die liefde is, geeft zonder iets te verwachten.
Beide zijn trillingen in stijgende lijn, en haar klank stemt overeen.
En beide zijn voor mij zacht blauw getint. Maar alleen de liefde bereikt het meest zuivere, kristallijne azuur, na alle kleurschakeeringen der menschelijke hartstochten te hebben doorloopen.
Er is liefde die niet verder komt dan 't

wit: de idylle. Een andere die zacht rose gekleurd is: voorbijgaande verliefdheid. Weer andere die blijft bij het grijs: tot gewoonte geworden liefde. Nog andere met een purpurgloed: laaiende passie. Zelden slechts bereikt de liefde, uitgaand van het zachte blauw der vriendschap, het kobaltblauw van viool- en vleugeltrillingen.
En meer nog dan kleur is de liefde muziek. Zelfs elk gebaar der liefde, van den kus tot aan de omarming, is harmonie, sprekender eurythmie dan in de lente-vrouwenbeelden van Praxiteles.
De Venussen met verminkte armen hebben niet dezelfde macht als die wier armen de liefde aanroepen.

De kus is de vereeniging van twee bogen, buigzamer dan riet. En van alle architectonische lijnen zit er 't meest muziek in den boog.
Ook in de omarming, die beschikt over alle maten, van 't „smachtend" tot 't „onstuimig", is muziek.
Dezelfde gebogen lijn treffen wij aan bij den primitieven landarbeid, bij de zaaiers en maaiers: er is golvende beweging, rhythme in hun gebaar. Zij is 't die het water, de golven stem geeft, het ruischen der zee tot muziek maakt. Zoo is ook de boog de lijn der omarming, het grondmotief van de liefde, preludium en finale van ieder menschenleven.
Veronese heeft er goed aan gedaan in een der hoeken van de Micena-bibliotheek, door kardinaal Bessarione aan de „Signoria" nagelaten, een Cupido, die een clavecimbaal bespeelt, te schilderen.
En om aan te duiden, dat Cupido zich niet kan losmaken van de Muziek, ontnam hij hem zijn vleugels.

Wij menschen zijn misschien niet anders dan nietige atomen aan den goddelijken haard ontvlucht, om ons zelven weer te vinden. En struikelend en vallend, in botsing komend met het bestaan, het levenslot van anderen, geen acht slaand op het samentreffen van gebeurtenissen waarvan wij eerst jaren later de eigenlijke waarde zien, terwijl wij soms ontmoeten wien wij verwachtten, of juist in 't geheel niet meer verwachtten, maken wij onzen levensweg uit feiten, die wij toeval, of een samenloop van omstandigheden noemen, en trachten onze innerlijke trillingen in overeenstemming te brengen met die van andere, hun eigen noodlot achterna jagende atomen.
En de wet die trilling, samenstemming en stijging beheerscht, is de wet der harmonie.
Dus, de wet der liefde.

't Is dezelfde wet die eb en vloed, de wisselende jaargetijden, de zonnestelsels in de blauwe velden der oneindigheid regelt.
En de aantrekkingskracht, waardoor ons geheele zonnestelsel naar het sterrenbeeld Hercules wordt gedreven, de ster Sirius naar Canopus en andere sterren weer naar andere zonnen, is eveneens een wet van verwantschap.
Aantrekkingskracht, verwantschap, liefde, omgeven ons aan alle kanten en vormen samen de eeuwige wetten der harmonie.
En ook is er muziek in ons, in onze teedere en hartstochtelijke gevoelens.
Sympathie is samenstemming van twee zielen.
Antipathie is het tegendeel van samenstemming.
Haat is de wanklank van twee rhythmen die botsen.
Liefde de harmonische vereeniging van twee rhythmen.

Elk atoom aan den goddelijken haard ontsproten, draagt de kiem van een rhythme, dat mogelijk niet tot uiting komt, maar dat streeft naar instemming met een ander rhythme en met de symphonie der gansche menschheid.
En dit naar uiting strevende rhythme in ons, is ook in den klop van ons hart, dat het *andante, allegretto, sostenuto* en *crescendo* van ons leven aangeeft, en na twee of drie milliard slagen ophoudt te kloppen.
Evenals de sterren ophouden te schitteren.

En zij die, hoewel niet bij machte in te stemmen met het hoofdmotief van de symphonie der menschheid, welke opstijgt tot God, er in slagen samen te gaan met een ander rhythme, boven de materie uit, zij die volkomen ineensmelting van twee harmonische accoorden bereiken, zij zijn de gelukkigen, daar zij de ware liefde kennen. Het menschelijk geluk, hoe broos het ook is, bestaat in het met z'n beiden den zang van het leven te zingen; het leven, de schoonste gave van God.

Liefde is algeheele toewijding en overgave, een volkomen achterstellen van zichzelf ten bate van den ander.
Bij een zoodanige liefde is er dus niet een die bemint, en een die bemind wordt; maar wel bemint een van beiden altijd zuiverder. En deze spreidt zooveel licht om zich heen, dat de ander allengs wordt aangetrokken door dien glans van voorzeker rijkere menschelijkheid. Alleen hij, die dit licht niet heeft gezien is werkelijk blind, ook al gaat hij met open oogen door de wereld.

In een liefde uit een roes der zinnen geboren, maken de gelieven een lijdenstijdperk door van zuivering van den geest, aan 't eind waarvan een oase van rust hen wacht. Daar is 't dat de vrouweziel, welke fijner en oneindig gevoeliger is, haar liefde met moederlijke teederheid omkleedt.
En zij steunt, helpt de manneziel — vaak zwakker en oppervlakkiger in haar liefde, bijna altijd grover en troebeler van driften — zich te bevrijden van de zware schors en te streven naar het licht. Zoo is bij gelieven die stijgen in harmonie, het aandeel der vrouw zeker edeler en zuiverder dan dat van den man.

De vrouw die liefheeft gelukt het inderdaad zichzelve geheel te vergeten, op te gaan in haar liefde. De man, daarentegen, verliest zichzelf nooit uit 't oog en onthoudt, egoïstisch, de vrouw altijd een deel van zijn persoonlijkheid.
De man mint in zijn liefde het avontuurlijke, mits dit niet in botsing komt met zijn persoonlijkheid en zijn ijdelheid er niet onder lijdt. Voor de vrouw is de liefde levensdoel.
Het wachtwoord van den man is: genieten.
Dat van de vrouw: dienen.
De man heeft meestal verscheidene malen lief. De vrouw zeker eenmaal echt.
De man bezit een vrouw. En dikwijls meer dan een. Maar alleen de vrouw bezit de liefde.

Een man is zelfzuchtig in zijn liefde, bekommert zich in het najagen van een nieuw genot dikwijls niet om wat hij vertrapt. Een vrouw is bereid de hand, die haar slaat, te kussen, wanneer diezelfde hand haar ook, al is 't slechts eenmaal, geliefkoosd heeft.

Een man leeft hoofdzakelijk van verlangens en begeerten. Een vrouw kan van herinneringen leven.

Een man zegt vaak lichtvaardig: „ik heb je lief." Een vrouw blijft dengene, die het tot haar gezegd heeft altijd dankbaar. Een man laat zich door allerlei afleiden van zijn liefde. Een vrouw geeft zich geheel in haar liefde.

Een vrouw maakt minstens één man gelukkig in haar leven. En iedere man doet minstens één vrouw lijden.

En de *Mater dolorosa* is het dichtst bij God.

Vele mannen beschouwen de verhouding tusschen man en vrouw als die van een man tot zijn paard. Voor hen van groot nut, maar minder plezierig voor het paard. En zij doen het graag voorkomen, of zij de beschermers zijn. In werkelijkheid is 't echter, in liefdesverbintenissen, heel vaak de man die wordt beschermd.
Een vrouw echter stelt geen eischen. Zij biedt in allen eenvoud, haar drievuldige, volmaakte liefde: van zuster, vrouw en moeder. En haar gave is frisch en teer als een bloem. Vele handen nemen den bloem aan, doch zeer weinige slechts zijn in staat hem te behouden.

Gelijk God den man naar Zijn beeld heeft geschapen, zoo heeft de man er zich op toegelegd de vrouw naar zijn eigen beeld te vormen. Eeuwen heeft hij er voor noodig gehad, maar nu is hij het doel nabij. Hij klage dus niet over de gebreken zijner vrouw, want voor een groot deel zijn deze aan hem te wijten. Zij is zooals haar metgezel haar heeft gemaakt. Maar iedere man kan in een vrouweziel een vonk van edelmoedigheid vinden, terwijl deze velen mannen ontbreekt.

Bijna altijd is de vrouw onze meerdere, omdat zij van nature de liefde bij uitnemendheid bezit: de moederliefde.

Ik geloof daarom, dat de liefde van Monica, Sint Augustinus' moeder, van veel grooter invloed is geweest op zijn bekeering dan de geschriften van Cicero, Plato en den heiligen Paulus. En ik geloof ook, dat in het mystieke tooneel voor het naar den hemel boven Ostia geopende venster de vrouweziel die van den man heeft medegesleept in de beschouwing van de Oneindigheid.

En meestal is het wonder van een bekeering de vrucht der moederliefde.

Ons beider liefde is geboren, toen wij zwijgend bemerkt hebben, dat wij dezelfde taal spraken. Ik heb bemerkt, dat jij niet enkel je lichaam bent. Jij hebt begrepen, dat ik niet enkel mijn hartstocht ben. Wij hebben ons in elkander gespiegeld en in elkanders ziel ons eigen beeld zien verrijzen. En eerst op den dag dat jij ik, en ik jij was, zijn wij één geworden, samen opgegaan in onze liefdesherinneringen. Gelijk de vlam uit het vuur der aarde, zoo streven ook wij, lichamelijk en geestelijk één, omhoog.
En jij bent nog meer ik, dan ik jij, omdat je oneindig beter bent dan ik.

Ik heb voor altijd mijn oogen gesloten voor wat andere menschen het leven noemen. Nooit zal ik meer een zonsondergang achter de minaretten van de *Aja Sofia* zien, nooit een zonsopgang boven de heerlijke Golf van Napels. En nooit meer zal ik je gelaat zien dan alleen door het te betasten met mijn nog zoozeer ongeoefende vingers.
Maar in mijn nacht, die door je liefde wordt verlicht, in elk woord dat je tot mij spreekt, in elken ademtocht dien ik voel, is meer gloed dan in de vurige avondluchten, waarnaar wij samen hebben gekeken in het mysterieuse verre Oosten en meer licht dan in de middagen van het Zuiden.
En wanneer ik je dicht bij mij voel, dan breekt er een nieuwe dageraad in mij aan.
En ik zie je, door je stem en door je geur. Beter dan vroeger, want de lichamelijke oogen kijken zonder veel te zien.

Maar ik ben slechts jouw weerschijn.
Wanneer je de kamer binnenkomt, terwijl mijn nog onbedreven vingers zich afmartelen om de zes dikke puntjes van het vreeselijke, maar toch prachtige Braille-schrift te lezen, en ik voel dat je glimlachend naar mij kijkt, is 't of de lente mij overstroomt met haar licht.
Ik alleen heb ook het groote geluk je te kunnen zien, zooals je vroeger was, in je jonge jaren. Ik zie je, niet zooals je nu bent, gemerkt misschien met het teeken van den tijd en van het offer dat je dagelijksch brengt, maar zooals je toen was, in de zonnige dagen van je zoo trouw nagekomen beloften.
Ik heb den tijd kunnen vasthouden, doordat mijn licht werd uitgedoofd.
De tijd: de eenige vernieler van al het sterfelijk schoone.

En nooit heb ik je zoo goed gekend als nu.
Nooit heb ik je beter gezien dan nu ik niet meer zie.
Ik herken je stap in de verte.
Ik weet 't, als je onder een menigte van wel honderd menschen bent.
Ik voel je, als je bij mij bent, ook al praat je niet. Ook al adem je niet. Ook al word ik de geur van je haar, of een droeven glimlach van je niet gewaar.
En in de lange stiltes waarmede wij onze gesprekken omspinnen, houden onze zielen een samenspraak met gelijk rhythme.

Dien dag in Rimini, in den Malatesta-Tempel van Leon Battista Alberti, toen je, na mij de roos van Isotta en de olifanten van Sigismund te hebben laten betasten, mijn hand nam, haar openlegde en — als op de witte bladzijde van een boek waarin jij alleen kunt schrijven en ik alleen kan lezen — er het plan van den tempel op teekende, met de zachte streeling van je teedere vingers, en je met lichte drukjes de plaats aangaf van de bas-reliefs van Agostino di Duccio, de blijde kindertjes van Simone Fiorentino en het portret van Sigismund door Piero della Francesca, toen was jij de eigenlijke architect van dien liefdestempel.

Elken morgen open je het venster van mijn leven. En je zingt. En je blij gezang vervult mijn ziel met een licht even helder als je stem. Vroeger zong je ook, maar niet zooals nu. Je zong voor jezelf, uit behoefte je levensvreugde te uiten, want alles om je heen schonk je vreugde, en jij schonk vreugde aan alles om je heen. Nu zing je niet meer op dezelfde wijze. Je lied is even blijmoedig en zacht-stralend als de zon in Mei. Maar het verwarmt mij als de midzomerzon. Gelijk de zon omhult en streelt mij je gezang. Nu zing je voor mij. En je schenkt mij groote vreugde.

Soms, in de liedjes die je zingt op gedragen toon, als een ootmoedig gebed, in bekende wijsjes van vroeger, in een rhythme dat een uur uit ons verleden oproept, licht je den sluier der herinneringen, die den bonten achtergrond van ons leven dekt. Maar nooit hoor ik de geringste klacht in je stem. Je houdt die zeker voor jezelf alleen. En je zwijgt nu en dan, om even later opnieuw te beginnen. Dan zing je des te juichender, als een leeuwerik. En op de vleugels van je liefelijk gezang voer je mij mee.

En wanneer je 's avonds naar mij toe komt en steelsgewijs, alsof je bang bent dat ik je kan zien, een kruis maakt en een kort gebed prevelt, waarvan ik den inhoud ken, ook al heb ik 't nooit verstaan, dan, terwijl je het teeken des kruises herhaalt, sluit je het venster van mijn leven.

Ik weet niet sinds hoe lang ik niet meer had gebeden. Zeker sinds jaren niet. Maar eens op een dag, toen ik geduldig mijn wijsvinger bestuurde over de laatste bladzijden van mijn Braille-a.b.c-boek, en mijn hand de woorden spelde, die ik jaren achtereen mijn moeder machinaal had nagezegd: „*Fiat voluntas tua*", liet ik haar rusten, als om de beteekenis dier woorden goed in mij op te nemen.

Op dat oogenblik kwam jij de kamer in, en toen je mij zoo stil zag zitten met mijn uitgestoken vingers op de opstaande letters, las je langzaam met je oogen de voor mijn hand gemaakte teekens, en herhaalde zachtjes als voor jezelf: „*Fiat voluntas tua*".

De stilte om ons daarna leek te leven. Misschien was de geest van mijn moeder erin, opgeroepen door die woorden.

Toen nam je mijn hand zonder iets te zeggen. En ik voelde, dat 't niet alleen mijn hand was die je in de jouwe nam, maar de gansche last van mijn noodlot.

En dikwijls heb ik gedacht, dat het wel lijkt of jij mijn moeder bent, zoozeer is je liefde doortrokken van het warmste gevoel aller vrouwen.
Wanneer ik bij den aanvang mijner blindheid toen ik begon te zien met die andere, onlichamelijke oogen, ingespannen als een schoenlappersmaatje, den adem inhoudend uit angst me te vergissen, met mijn scherpe schrijfstift in elk rechthoekig holletje de lijntjes zocht, om er de vier letters van je naam in te kerven, en ik je diepe oogen vol tranen — die je geluidloos schreide om mij geen pijn te doen — op mij voelde rusten, dan was ik al gelukkig.
Ik keek naar je op en glimlachte, opdat jij ook zoudt glimlachen tegen mij.
Maar ik schreide achter mijn zwarte brilleglazen om jouw verdriet.
En jij schreide om mijn glimlach, overtuigd dat ik je niet kon zien.
En ieder van ons was zeker van zijn geheim.

Eens op een dag, lang geleden, heb ik je hand in de mijne genomen en tot je gezegd:
— „Met jou wil ik samengaan tot de grens van 't leven, wat onze bestemming ook moge zijn".
En toen, nadat het uur der beproeving was geslagen, jij mijn hand in de jouwe hebt genomen en tot mij gezegd:
— „Met jou wil ik samengaan tot de uiterste grens van je bestemming, wat ons leven ook moge zijn", toen pas heb ik begrepen, dat liefde het noodlot kan overwinnen.
Elke last van het leven valt licht, wanneer men hand in hand gaat.
Leed moet gedeeld worden als het dagelijksche brood: broederlijk in tweeën.

Ik geloof stellig dat — 'k weet niet waar, maar zeker in een mij onbekende wereld, die zich echter soms even vaag aan mij heeft voorgedaan uit de diepten der herinnering, welke de grenzen van het leven schijnt te overschrijden — ik je glimlach, de schoonheid van je ziel, den klank van je stem eer heb gekend, zoozeer vormen onze levens een onverbreekbaar geheel.

En ik weet niet of ik jouw straf, of jij mijn redding bent. Maar ik weet, dat ons levenslot zeer schoon is, daar onze volle menschelijkheid er in uit komt en het verlicht wordt door een geloof, hetwelk, zonder dat wij er een bepaalden naam aan kunnen geven, ons voert naar een beter verschiet. En jij leidt mij bij de hand en bent de zon van mijn licht geworden nacht.

Je neemt mij bij de hand en leidt mij langs de drukke wegen onzer bestemming, naar het begin van den weg dien wij in een ander leven zullen gaan.

III.

VERSCHIETEN.

Vele menschen zijn genoodzaakt hun oogen wijd open te zetten, om te zien.
Ik moet mijzelf bekennen, dat ik nog nooit zoo goed heb gezien als sedert ik blind ben.
En zoo heb ik een heele wereld leeren zien, waarin ik Gods adem voel.
En ik heb ook geleerd, dat goedheid, liefde, opoffering, Gods merk draagt.
En in volle gemoedsrust heb ik den Almachtige gedankt, omdat Hij met mij het gezicht te ontnemen, de kiem voor mijn nieuw geluk in mij heeft gelegd.

Het dient echter gezegd, dat zeer vaak het noodlot zich niet aan de menschen voordoet in den vorm der beproeving, en in het gezegende teeken der liefde; doch, als om aan te toonen, dat alle menschen op hun doortocht op aarde een bestemming hebben, mengt het de verschillende wisselvalligheden zoo wonderlijk dooreen, dat een ieder het vermogen in zich heeft de bestemming van anderen te vervormen, te doen afwijken.

Veler menschen leven schijnt geheel voorbij te gaan, zonder dat het noodlot ooit bij hen heeft aangeklopt, de liefde ooit hun weg heeft gekruist.

En dikwijls is het leven dier weeskinderen van het lot en de liefde van een vreemde aureool omgeven.

Van sommige menschen is de eenige reden van hun bestaan een tragische dood gebleken. In zulke gevallen weet de ziel, door een duister voorgevoel, dat haar lichaam den dood zal vinden door een ongeluk op een groote reis, een tochtje, of bij een vlucht boven de aarde; maar bij het vertrek doet zij geen enkele poging, om het lot te bedwingen.

En zusterzielen schijnen elkaar altijd te herkennen. Gelijk schepen, wanneer ze elkaar ontmoeten, hun kleurige vlaggetjes hijschen ter begroeting, zoo begroeten zielen elkaar met de banieren van hun leven.
Misschien is sympathie niet anders dan een golf, die tot ons komt van wie weet welke verre kust.

In zekere tijdperken lijkt de ziel wonderen te hebben verricht, om zich kenbaar te maken aan het menschelijk verstand.
Indië, Egypte, Perzië, Griekenland zijn voorbeelden van zulke geestelijke pogingen; en in onzen tijd doen zich nieuwe voor, wijzen verschillende voorteekenen op een nieuwen dageraad.
Misschien wordt de reden van het leven niet gevonden op deze aarde, waar wij menschen — met onze kleeren — al onze verlangens en al ons streven meedragen, — maar in een andere wereld, bron van alle schoonheid en goedheid — het gemeenschappelijk bezit van alle menschen — aan welke alleen de grootste zielen de lichtgevende materie ontleenen waaruit helden en genieën zijn gevormd.

Al is dit alles zoo duister in ons, dat onze gedachten — waaraan wij alleen vorm kunnen geven door de woorden, welke wij bezitten — het slechts zeer onvolledig uitdrukken, toch is 't elke ziel, die maar eenige mystieke neiging heeft, gegeven, die wereld van schoonheid en goedheid te beroeren.
En ik begrijp de vreugde van den Vlaming Ruysbroeck, *l' Admirable*, — voor wien de abt Franz Liszt een voorkeur had — toen hij, na te hebben verkeerd met God, die met Zijn adem de oneindigheid vult, de taal der vogels en planten in het Groenendaelsche woud verstond.
Naar deze oneindigheid, die misschien de twaalf voortreffelijkste zielen, welke volgens de esoterische leer elke menschensfeer beheerschen, kracht geeft door haar straling, is 't dat de ziel onvermijdelijk streeft.
Welnu ik geloof dat ieder mensch, zelfs de ergste misdadiger, minstens eenmaal in zijn leven eenig, zij 't nog zoo gering, contact heeft gehad met deze hoogere sfeer, waar met onze bedoelingen het beste der menschheid omzweeft.

Verdriet, ziekte, moeilijkheden, beproevingen, liefde: alles wat ons het vaststellen onzer bestemming vergemakkelijkt, moet bij machte zijn licht te brengen in dat deel van ons innerlijk, dat diep in ons verscholen ligt en het kenmerk draagt van die hoogere sfeer.

En dat licht breidt zich dan steeds verder uit, over gansch het verborgen en onontgonnen gebied onzer ziel, waarnaar wij misschien nog nooit den moed hadden af te dalen; want meer dan voor anderen, zijn wij veelal bang voor ons zelven en verwisselen van richting volgens de omstandigheden en de menschen, die ons omringen, gaan nu eens voor-, dan weer achteruit op geheel tegenovergestelde „paden van het woud der dwaling", zeer vaak in het onzekere of wij Parsifal, of Don Quichot zijn. Maar elkeen die den weg naar de poort van zijn diepste wezen weet te vinden, zal verbaasd staan al daar een flauwen weerschijn te zien van die oneindigheid, waaruit genieën en helden voortkomen.

Ik geloof met Emerson, dat er geen uur voorbijgaat, zonder dat er een wonder in ons geschiedt.
Maar om dit te bemerken, moeten wij, wanneer het ons niet gelukt alleen den weg in ons binnenste te vinden, in het harmonische leven van hen die ons omringen de sprankjes goedheid zoeken, welke ons doen inzien, dat we noodzakelijk ons innerlijk moeten verreinen, om ons te kunnen vermeien in de waarheid: het eenige voedsel der ziel.
Want dikwijls zijn de levens der menschen als de houtjes en takjes die, terwijl ze rustig tegen den kant van een rivier liggen, plotseling worden opgenomen door een ander partijtje houtjes en meegesleept door denzelfden stroom, totdat een steen ze scheidt, waardoor ze deels veilig op de kust terecht komen, deels in een draaikolk worden geworpen, of meegevoerd naar den mond der rivier. Somtijds is ons bestaan slechts de weerschijn van dat der menschen uit onze omgeving.
En in den eeuwigen stroom van het leven zijn wij als de druppel, die zijn oorsprong noch zijn doel kent.

Zoo heb ik begrepen, dat, tot welke godsdienstige gezindte men ook behoort, welk geloof men ook heeft, welken God men ook aanroept in oogenblikken van vertwijfeling, men het Godsbeeld veeleer dan op het altaar, moet zoeken in het eigen gemoed.
Dit openbaart ons op een zeker oogenblik van ons leven, dat de ware God geen wrekende, maar een liefderijke, geen straffende, maar een vergevende God is.
Wij moeten 't hoofd buigen, onzen hoogmoed afleggen. Hoe wij dit bereiken, doet er niet toe. Sint Augustinus is niet neergeknield als Sint Franciscus.
De God van Michelangelo's Syxtijnsche kapel en Parsifal die de Heilige Graal doet herleven, de Jezus van Magdalena en van de Samaritaansche en de ,,verlosser van de ziel der menschheid" door Plato verwacht, de *Deus Absconditus* van Pascal en de God der Openbaring van den ziener van Patmos, 't is alles dezelfde Waarheid, die de stem en de kleur aanneemt van de ziel waaraan zij zich doet kennen. Maar voordat de ziel het halleluja der waarheid aanheft, moet ze zich ontdoen van haar bitterheid.

Alle godsdiensten waartoe het geloofsverlangen de menschen, van welk tijdperk, van welk ras ook, zich heeft doen wenden, hebben op het oogenblik dat ze tot rijping gekomen waren, ons een wet van gelijkheid en broederschap gegeven.
Maar voor de wetten van elk beschavingstijdperk zijn de menschen ongelijk wat rechten en plichten aangaat. En hun vereenigingen zijn nooit anders geweest dan gemeenschappelijke zelfzucht.
De ware wet moet niet den geest, niet het verstand regeeren, aangezien geest en verstand bij de menschen zeer uiteenloopen. De ware wet moet zich richten tot het hart, dat in zijn kern altijd gelijk is.
En ik heb bemerkt, dat er slechts twee broederschappen bestaan in de wereld, namelijk de broederschap, ontsproten uit het lied der vreugde, en die uit de symphonie der smart van ouden en jongen. Maar de laatste alleen, de meest verheven symphonie heft de harten op naar de velden der Oneindigheid, waar Gods harmonie heerscht.

De muziek-harmonie van den Benedictijner monnik*) heeft Kepler de harmonie van de sterren en andere werelden eener niet vermoede oneindigheid doen vinden.
Camille Flammarion, geestelijk erfgenaam van Arago, is tot het besluit gekomen, dat de harmonie der zielen en die der sterren nauw verwant zijn. En meer dan ooit geloof ik daarom dat, indien de menschen dit meer bedachten, 't hun gemakkelijker zou vallen beter te worden en zij door de harmonie van sterren en planeten die der zielen als afglans en symbool van Gods harmonie zouden voelen.
Goethe laat *Faust* — in het tweede deel van zijn werk — zeggen, dat alles wat gebeurt beteekenis heeft als symbool.
Juist. Een symbool begrijpen staat dus gelijk met den sluier van het geheim, waarnaar de ziel dorst, éven te scheuren.
Nu geloof ik, dat als wachter van het geheim een engel is aangesteld, die den sluier niet oplicht, alvorens de ziel — als eerste

*) Guido d'Arezzo (990-1050) hervormer der toonkunst, die een nieuwe methode van zangonderwijs bedacht en de notenbalken invoerde; tevens bekend als dichter. (Vert.)

en tweede graad harer inwijding — haar beproeving heeft doorstaan en in harmonie is met haar bestemming. Dan alleen, in den derden graad harer inwijding, wanneer ze het symbool van haar leven heeft begrepen en de stilte, die de sfeer der mystici is, binnentreedt, fluistert de ziel zich buigend voor God: *Ecce ancilla.*

Na „het heilige lijden", dat haar de ascetische waarde van het lijden deed inzien, na twintig jaren lang den weg der volmaking te hebben bewandeld, na de wonderen der contemplatie, klopte de Heilige Theresia van Avila deemoedig aan de poort der genade en smeekte om de mystische Eenheid.

De stilte is een onbegrensd rijk, dat langs groote wegen of langs kleine, verborgen paadjes kan worden bereikt.
Er is de stilte die ons wacht op den drempel der vreugde, en die welke de smart ons brengt. De schuchtere stilte der hoop, en de onwankelbare van het geloof. De hemelsche stilte, die de lippen in liefde vereenigt, wanneer twee zielen zuiver samenstemmen en de stilte van den inkeer, die de oogen der stervenden sluit, wanneer de ziel, in harmonie met zichzelve, verlangt te scheiden.
En evenals de uren van den dag en de stemmen der natuur, hebben ook de stilten van den geest een kleur. Zoo is er de grauwe stilte, welke zich verheft uit het stof van het verleden, uit de sporen der blijde en droeve herinneringen, uit de diepten der wroeging. En de blauwe stilte, welke ontstaat uit de trillingen der achtste *Béatitude* van César Franck, of uit de ,,Betoovering'' in *Parsifal*. En er is ook de stilte der door het noodlot zwaar getroffenen. De stilte der dooven, die in hun innerlijke onrust het onhoorbare bewegen van menschen en din-

gen waarnemen. En de veelkleurige stilte der blinden, die in hun innerlijke rust stemmen en geluiden vertolken. En er is de gulden stilte der mystici, wier ziel opgaat in de oneindigheid, waar de weerglans is van God.

En ik heb tot mijzelf gezegd: Zeker is het mooi om, staande op de hoogste rots onzer jeugd, het levenslied uit te jubelen. En het schoonste levenslied is zonder twijfel wel het lied der liefde, samen gezongen. Maar eenmaal aangeland in de kalme baai van den rijpen leeftijd, wanneer de stormen van den hartstocht bedaard zijn, doen wij beter met de zeilen van het leven te strijken en ons schip rechtuit te sturen.

En het is misschien heilzaam, wanneer wij ons 's avonds bekijken in den spiegel, die onze gestalte in smoking weerkaatst, te bedenken, dat ons lichaam niet anders is dan een kleed, ons door de natuur geschonken, zonder dat ze ons in de gelegenheid heeft gesteld het te vernieuwen.

Een kleed dat, eenmaal versleten, in een houten kist zal worden gelegd.

Hoewel het tot de groote zeldzaamheden behoort, dat een ziel klaarblijkelijk voor een heldenleven in kort tijdsverloop is bestemd, zooals Jeanne d'Arc, die op dertienjarigen leeftijd „stemmen" hoort in den tuin van Domrémy, wanneer zij zeventien is een koning doet kronen en als maagd van negentien jaar sterft op den brandstapel en een land redt, beleven toch zeer vele zielen een oogenblik waarop zij Hamlet's woorden kunnen herhalen: „Mijn noodlot roept". Dit oogenblik, waarop misschien het eeuwige, dat in de ziel is, ontwaakt, bestaat in alle godsdiensten en heet „Viveka" voor de Indiërs, „Manodvâravar jana" voor de Boeddhisten, „bekeering" voor de Christenen; en het beteekent, dat God in de ziel van ieder onzer de schoonste kathedraal heeft gebouwd.

Tot vele zielen ook komt de stem der openbaring van buitenaf. In dat geval is 't de liefde, die twee zielen vereenigt tot één bestemming, zooals Tristan en Isolde, op het schip dat hen naar Koning Marke van Cornwall brengt; en het is de liefdeweigering van Giulietta Guicciardi, welke,

misschien hoofdzakelijk door het „gif der eenzaamheid", Beethoven zijn bestemming deed vinden, hem dreef tot het componeeren van de profetische *Negende*.
Het meerendeel der zielen echter ontdekt haar bestemming gelijk de druppels, die het doel van hun bestaan alleen begrijpen door zich te spiegelen in den stroom, waardoor ze worden meegesleept.

Ik geloof dat ieder mensch de kiem van een rhythme in zich heeft. Dit ingeboren rhythme, dat zich meer of minder ontwikkelt, al naar mate van den geestelijken opgang, welken de mensch in zijn leven bereikt, vormt het grondmotief, de persoonlijkheid van ieder onzer.

En ieder mensch is slechts een geestelijk atoom in voortdurende evolutie, dat zich telkens opnieuw hult in een bepaald lichaam, dat in een bepaalde omgeving tot leven komt, zoodoende gehoorzaamt aan een goddelijke wet, en zijn „curriculum" volbrengt op zijn, geheel eigen, wijze.

Vele menschen voelen — als zij 't ooit voelen — eerst in een bepaald uur van hun bestaan, wanneer ze aan een tweesprong van hun levenspad gekomen zijn, dit innerlijke rhythme te bezitten. Maar verstrooid, of in beslag genomen door andere belangen, vervolgen zij hun dagelijkschen weg, zonder veel na te denken en afgeleid door allerlei zinsbegoochelingen, naar het door alle stervelingen begeerde doel: het geld.
Zij die, waardoor dan ook, dit rhythme waarnemen en begrijpen, en hun uiterste best doen om het tot ontwikkeling te laten komen, zoeken een innerlijk licht, dat ook buiten alle godsdiensten om te vinden is, aangezien het zijn voedsel trekt uit de ziel; en daar alleen heeft onze evolutie plaats.

En zij die, rijk of arm, van wat voor stand, wat voor ontwikkeling ook, en op welke sport van de maatschappelijke ladder ze hun werk ook verrichten, er in slagen hun persoonlijk rhythme te doen samenklinken met het algemeen menschelijk rhythme, zij die begrijpen een noot, en wel een bepaalde noot, te zijn in de groote symphonie der menschheid, zij kunnen, of zij in hoog aanzien zijn in de maatschappij, of er een bescheiden plaats innemen, hun leven verantwoorden voor den Almachtige.

Ieder onzer heeft dus een geheimzinnige en onweerstaanbare levenskracht in zich, die hem bezielt en naar zijn doel drijft.
En de kiem van deze kracht is bij onze geboorte al in ons. Misschien wel reeds te voren.
Opvoeding, onderwijs, onze wil, onze lichamelijke en geestelijke gesteldheid kunnen haar, min of meer volgens een zekere richting, ontwikkelen.

Elkeen is derhalve ten slotte de eigenlijke maker van zijn leven, waarin God alleen de kiem van rhythme en lot heeft gelegd, en het ligt aan hemzelf of hij zal stijgen of dalen, zich ten goede of ten kwade zal ontwikkelen. Op ieder van ons rust de taak door ons verstand en ons hart ons leven op aarde omhoog te voeren.

De verantwoording, die wij eenmaal zullen afleggen voor God, is dus de vrucht van onzen levensboom.

Een groote beproeving is vaak onze redding. Het is niet verkeerd te wankelen onder het gewicht van het leven.

Maar het is verkeerd de beproeving, die het noodlot ons biedt, niet te aanvaarden.

Menschen zijn dientengevolge zeer verschillend.
Er zijn er die het leven aanpakken, andere die het afwachten, die den voor hen liggende weg beschouwen, en die hem beklimmen, die de wacht er over blijven houden, en die hem afleggen.
Er zijn menschen die een hoofdrol hebben in het leven, andere die slechts figuranten zijn. Levens die symbolische beteekenis hebben, en levens die door stormen bewogen en geteisterd worden. Eenvoudige schepsels die slechts lijken te bestaan als een verbinding tusschen twee levens, een brug tusschen twee wegen. Maar alle menschen hebben — al is 't tot een zekere grens — de macht het eigen leven te ontwikkelen.

Dit verschil, in de schoolbanken reeds goed merkbaar, komt nog meer uit, zoodra de jeugd het volle leven ingaat. De kindsheid is de teerste leeftijd, want in die jaren is 't dat onze individualiteit, in kiem aanwezig in ons innerlijk „ik", poogt ons uiterlijk „ik" te overheerschen.
Kinderen kunnen daarom nooit genoeg met liefde worden omgeven. Het leven zorgt er later wel voor, alle in den tijd van voorbereiding tot den strijd om het bestaan geleerde beginselen, één voor één te vernietigen.
En al is 4 + 4 op school 8, in het leven is 't meestal 7 of 10. Als 't bijvoorbeeld, op geven aankomt, is het 7, maar geldt 't ontvangen, dan is het soms 11: en dat heet hoogere handel. En voor de slimmen is 't wel 15 of 20: en dan heet 't hoogere rekenkunde.
Laten wij daarom niet te veel nadruk er op leggen, dat 4 + 4,8 is, maar jongens en meisjes eenvoudig leeren, dat zij het zaad hunner jeugd met zorg in de voren der vruchtbare jaren moeten werpen.

De jeugd is het eerste deel — „allegro con brio" — van elke levenssymphonie. En vaak zijn hierin — al is 't nog maar zeer vaag — de motieven aangegeven, die vatbaar zijn voor ontwikkeling, maar die door allerlei van buitenaf beïnvloed kunnen worden, zoodat het menschelijk rhythme mogelijk vertraagd, gewijzigd, of vernietigd wordt. De jeugd moet door waakzame liefde worden omringd, om vrij te kunnen ontkiemen en zich gelukkig te voelen.

Dan alleen kunnen in het tweede en derde deel der symphonie — „andante con moto", en „sostenuto" — de in elk levenspreludium aangegeven motieven zonder te veel vertraging in de vier tijdperken van het leven tot ontwikkeling komen.

Niet allen menschen gelukt het, hun persoonlijkheid te bepalen.

Integendeel blijven velen hun gansche leven lang het slachtoffer van een onware, hen als een kleed omhullende persoonlijkheid, door zwakheid van karakter of moreele lafheid. Persoonlijkheid is geen gave van de natuur, doch een verovering, die moeite kost en een wonder lijkt.

Zoo komen vele kiemen niet tot bloesem en vruchten. En geen twee levens zijn gelijk, ze kunnen alleen eenige overeenkomst vertoonen.

Ieder mensch openbaart in het een of andere geval zijn aard, die positief of negatief, actief of passief kan zijn, doet zich als grootmoedig of kleinzielig, geneigd tot stijgen of tot dalen kennen. De wet der traditie geldt meer voor de gemeenschap dan voor elk mensch afzonderlijk.

Elkeen bouwt zijn eigen leven; en al heeft hij stoffelijk een vader en een moeder, geestelijk is hij slechts kind van zichzelf.

Eigen ondervinding alleen heeft daarom nut voor ons. En deze vormt nog maar een enkele draad van het ingewikkelde borduurwerk, dat elk leven is.
En iemand kan, uit wat voor geslacht hij ook voortkomt, tot wat voor maatschappelijke klasse hij ook behoort, geestelijk niets gemeen hebben met zijn familie, noch met zijn klasse.
En wanneer, den dag dat zijn eigen ik ontwaakt en zich ontrukt aan den invloed van anderen, dit klinkt als *∂o*, kan men het niet dwingen als *re* te klinken, alleen omdat de ondervinding heeft geleerd, dat dit volgens de regelen van *re* zou zijn.

Wij menschen, die zijn wie wij zijn geworden door onzen aanleg te ontwikkelen, onze neigingen ten goede te richten en te trachten ons moreel te verheffen door ons te meten met andere geesten, moeten tegenspoed nooit verwenschen, want wat in onze oogen een ramp is, kan, buiten ruimte en tijd beschouwd, volstrekt geen ramp zijn. Het zou, wat meer is, achter een tragisch masker, wel eens de grondoorzaak van onze redding kunnen zijn. Wat wij ongelukken of tegenspoeden noemen zijn slechts de groote steenen, die de beeken van hun loop doen afwijken, waardoor deze misschien juist den kortsten weg vinden naar de wijde zee.
Zoo is een ongeluk vaak het compas dat den levens-vaarders den juisten koers wijst.

Tegenspoed kan, naar verkiezing, een keten of een vleugel zijn: een keten dien de mensch zichzelf om het lichaam windt, om zich tot slaaf te maken, of een vleugel dien hij de ziel geeft, om haar te bevrijden van de stof. Maar wij doen goed met het huisje van ons geluk te bouwen uit onze tegenspoeden, die uitstekend materiaal leveren voor geestelijke bouwwerken. Het aldus opgebouwde geluk is, hoewel het — ten onrechte — als niet zeer benijdbaar wordt beschouwd, veel hechter dan de paleizen van geluk op kortstondigen voorspoed gegrond, die wankelen bij den geringsten tegenspoed.

Van onze eigen, ongelukkige omstandigheden uit schouwend, gaan wij veel van het zoogenaamde menschelijk geluk, dat uit ijdelheid en zelfzucht gevormd is, als weinig benijdenswaard zien.

En, maakt voorspoed ons veelal slechter, tegenspoed maakt ons bijna altijd beter.

Laten wij daarom ons noodlot niet verwenschen.
Het leven is zoo kort, wij kunnen onzen tijd beter besteden.
Vele menschen zullen moeten erkennen, dat zij vreemdelingen voor zichzelf zijn en dat af en toe verschillende onrijpe en tegenstrijdige persoonlijkheden in hen opstaan.
Uit welke onpeilbare diepte komen wij en naar welke wereld verlangen wij met heel ons wezen?
Somtijds komen er vage waarschuwingen als uit een vorig leven tot ons, die wij ingevingen noemen en die misschien ons lot voortbrengen.
Soms ook ontwaakt ons bewustzijn: plotseling flitst een onduidelijke herinnering door ons heen — bijvoorbeeld bij 't zien van een landschap, dat wij nooit tevoren aanschouwden, of als wij staan tegenover menschen, die wij voor 't eerst ontmoeten en die ons toch bekend voorkomen — hebben wij een gewaarwording of wij ditzelfde, of iets dergelijks reeds eer beleefden.
En wij duizelen, als bij het buigen over een afgrond.

Zoo is er ook vaak in de oogen van heel jonge kinderen een mysterieus merkteeken van een wonderlijke, bovenaardsche reis. En wij hebben het gevoel, dat, indien kleine kinderen spreken konden, zij eeuwige waarheden zouden zeggen.

Derhalve geloof ik, dat ons levenslot zijn oorsprong heeft in een vroeger bestaan en reeds in verband staat met het hiernamaals. Ons korte leven is misschien niet meer dan een enkele schakel in een keten van levens, die ons verbindt met de oneindigheid.
En menschen, wier leven vol tegenspoeden is, zijn de gelukkigste, daar hun de kans is gegeven door smart te worden gelouterd.
Zoo is onze aanleg het zaad der menschelijke onsterfelijkheid, dat wij in ons hebben uit een vorig leven, gevolg van wie wij elders in ruimte en tijd zijn geweest.
En sympathie en innerlijke verwantschap berusten op vage herinneringen aan geestelijke overeenstemming, die ons opnieuw zal helpen en steunen.
Dit spiritualistische geloof, dat ons nietige mensch-bestaan door hoop op een leven hiernamaals kan verlichten, is in het uur mijner beproeving in mij ontwaakt.

Wat wisten wij vóór Herschel van de oneindig grooten?
Wat van de oneindig kleinen vóór Ehrenberg?
Wij hebben het onvolmaakte menschelijk oog het middel verschaft, om op grooteren afstand te kunnen zien, en het instrument, om den microcosmos te onderzoeken. En wij hebben wat daar leeft leeren kennen.
Welk instrument zal ons het onzichtbare doen zien, zal ons de zielen, die ons omringen in ons aardsch bestaan, ontdekken?
Dit instrument behoort niet tot de kunstige werktuigen door menschen gemaakt, tot het knappe raderwerk van den veelzijdigen vooruitgang.
De menschheid bezit het niettemin: het Geloof.

En ik weet niet, of de waarheid is te vinden in Jezus' Bergrede, of in de door Emerson geliefde ideeën in het *Bhagavad-Gitâ* uitgedrukt, of wel in de gedachten, die Boeddha had onder den boom *Ayapala;* maar ik weet, dat het leven de schoonste gave is, den menschen tot hun verlossing geschonken. Elken dag sterven over de heele wereld meer dan honderdduizend menschen.

Waarheen gaat deze stroom van zielen? Waar vervolgen zij hun geestelijke stijging? En elken dag komen meer dan honderdduizend menschen ter wereld, die op hun beurt „stralende scharen in de oneindigheid" zullen zijn.

Het eeuwige rhythme van de menschheid die verschijnt en verdwijnt, wordt zeker bestuurd door Gods wil.

En daarom geloof ik, dat de dood niet anders is dan de poort naar het ware leven. Derhalve hebben de menschen ongelijk, afscheid te nemen met bloemen en treurzangen bij een einde, dat inderdaad een begin is.

Zeker zijn in het dagelijksche leven de zielen van onze dierbaren nog om ons heen; of wij ze altijd, nu en dan, of in het geheel niet gewaar worden, hangt af van de mate van onze gevoeligheid.
En dat 't de menschen niet vrij staat in verbinding te treden met het hiernamaals, is omdat God een scheidsmuur achter het leven heeft geplaatst, daar Hij niet wilde, dat de mensch zich zou verhoovaardigen op het zich eeuwig weten.
En zijn de levenden de dooden van straks, zoo zijn de dooden misschien meer levend dan de levenden.

Vriend, gij die tot zoover met mij gegaan zijt, ik neem hier afscheid van u en wensch u goede reis.

Ik geloof, dat op onzen levenstocht tegenspoeden te vergelijken zijn met eilanden, waar wij niet durven aanleggen; maar wanneer het noodlot ons er op aan stuurt, en wij kunnen in ons onbeduidend ongeval een flauwen weerschijn zien van de groote louterende smart, dan zullen de eilanden der tegenspoeden de beste zijn van onze korte reis.

Daarom wensch ik u toe, dat ge voor enkele uren althans het anker zult werpen in de haven van den tegenspoed.

Het is niet mijn bedoeling geweest u in dit boekje een bepaald spoor van aardsch geluk aan te wijzen; maar, overtuigd dat elkeen zich een geluk kan vormen, dat bij zijn persoonlijkheid en zijn levenslot past, heb ik, als gewoon mensch, met gewoonmenschelijke gevoelens en hartstochten, van mijn eigen geluk willen getuigen.

Misschien is het ook hoogmoed zich gelukkig te voelen; doch wie wij ook zijn, aan welk punt van ons leven wij zijn gekomen, hoe-

veel moeite het ons ook kost: met opgeheven hoofd moeten wij afgaan op ons doel.

Meijer's Boek- en Handelsdrukkerij
Wormerveer